

Резюме

Савенкова В. Г. Стандарти європейського банківського права.

Стаття присвячена розкриттю правового регулювання банківської діяльності Європейського Союзу, виникненню джерел банківського права ЄС, аналізу основних Директив ЄС, а також принципів правил Базель III і, як наслідок, розвитку інтеграційних процесів України у сфері банківського регулювання.

Ключові слова: банківське право, Європейський Союз, директиви, імплементація, банківські системи, принципи та джерела банківського права.

Резюме

Савенкова В. Г. Стандарты европейского банковского права.

Статья посвящена раскрытию правового регулирования банковской деятельности Европейского Союза, возникновению источников банковского права ЕС, анализу основных Директив ЕС, а также принципов правил Базель III и, как следствие, развитию интеграционных процессов Украины в сфере банковского регулирования.

Ключевые слова: банковское право, Европейский Союз, директивы, имплементация, банковские системы, принципы и источники банковского права.

Summary

Savenkova V. Standards of European banking law.

The article deals with the regulation of banking activities of the European Union, the emergence of the EU banking sources, and analysis of the main EU Directives and the principles of Basel III. As a consequence – the development of the integration process of Ukraine in the field of banking regulation.

Key words: banking law, European Union directives, implementation, banking system, banking principles and sources of law.

Отримано 18.04.2014

УДК 341.218.2

І. Є. ХМЕЛЬОВА

*Ілона Євгеніївна Хмельова, студентка IV курсу
Інституту міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ВИЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Боротьба українського народу проти тотальної корупції, нехтування правами громадян та відверта зневага до прагнень і переконань більшості населення, влучно названа «революцією гідності», логічно призвела до усунення від влади Президента В. Януковича та сформованого ним уряду. Слід зазначити, що постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 р. № 757-VII, що констатувала самоусунення Президента, мала своїм підґрунтям дії самого Президента, що загрожували «керованості держави, територіальній цілісності і суверенітету України, масовому порушенню прав і свобод громадян»¹. Як слушно заявив глава МЗС Польщі Радослав Сікорський, який входив до групи посередників та гарантів виконання Угоди про врегулювання кризи в Україні від 21 лютого, В. Янукович сам порушив положення зазначеної угоди, коли не підписав закони, необхідні для повернення до Конституції 2004 року. Більш того, Президент фактично залишив країну.

У зв'язку з необхідністю забезпечення нормального функціонування держави відповідальність за ситуацію взяв на себе Парламент, законно обраний на виборах 28 жовтня 2012 р., які свого часу були визнані як Російською Федерацією, так і країнами Заходу. Розпочався процес відбудови владної вертикалі, а 27 лютого Верховна Рада України проголосувала за новий уряд.

Зважаючи на те, що Постанова Верховної Ради України, яка констатувала самоусунення Президента, будучи логічним та єдино можливим кроком, що відповідає засадам справедливості й демократичності, ґрунтувалась не стільки на нормах Конституції, скільки на умовах необхідності та загальних засадах права, дослідження питання визнання нового українського уряду є надзвичайно актуальним.

Визнання урядів було досліджене як у класичній доктрині міжнародного права, так і в роботах сучасних науковців. Дане питання вивчали, зокрема: Х. Ауфріхт, Я. Броунлі, М. Вольф, Г. Кельзен, Б. Ландау, Г. Лаутерпахт, І. І. Лукашук, В. В. Мицик, Л. Оппенгейм, С. Талмон, Д. І. Фельдман, М. Шоу та інші юристи-міжнародники. Метою статті є аналіз співвідношення загальноприйнятих в міжнародному праві підходів до визнання урядів із ситуацією, що склалася в Україні.

Новий уряд України був визнаний законним і легітимним більшістю держав світу, що підтверджується прямими заявами про готовність до співпраці. Слід зазначити, що мовчазне визнання на сьогодні також є загальноприйнятим засобом визнання, що підтверджується не лише на рівні звичаю. Зокрема, у ст. 7 Конвен-

ції Монтевідео про права та обов'язки держав 1933 р. визначено, що «визнання держав може бути наочно засвідченим та мовчазним»². Таким чином, відсутність прямих заяв проти законності українського уряду можуть свідчити на користь його визнання.

Більш того, Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції наголосила: «Асамблея повністю визнає легітимність нової української влади і законність її рішень. Асамблея шкодує про будь-які спроби поставити під сумнів легітимність нової влади, які можуть призвести лише до дестабілізації держави»³.

Єдину альтернативну позицію на сьогодні зайняла Російська Федерація, яка заявила про нелегітимність нової влади. За таких обставин важливим є питання вивчення основних засад визнання або невизнання уряду, які надаються міжнародним правом.

Слід зазначити, що визнання нового уряду має зовсім інший характер та правові наслідки, ніж визнання держав. Адже якщо у випадку визнання держав йдеться також про міжнародну правосуб'єктність, визнання уряду означає лише його здатність репрезентувати державу у міжнародних відносинах, тобто уряд визнається єдиним та законним представником держави. Проте хоча на міжнародну правосуб'єктність держави не впливає зміна урядів на її території, відмова у визнанні уряду часто позбавляє державу можливості ефективно реалізовувати свої міжнародні права. Тому визнання або невизнання уряду часто є вирішальним для наслідків як за національним, так і за міжнародним правом.

У теорії та практиці міжнародного права існує декілька підходів до визнання урядів.

Перший підхід було сформовано міністром закордонних справ Еквадору Карлосом Тобаром та затверджено Конвенцією держав Центральної Америки від 20 грудня 1907 р. (укладена Гватемалою, Гондурасом, Коста-Рікою, Нікарагуа, Сальвадором). Відповідно до ст. 1 даної Конвенції уряди сторін, що домовляються, не визнають уряд, який може прийти до влади в одній з п'яти республік унаслідок державного заколоту чи революції, спрямованих проти вже визнаного уряду, поки вільно обраний уряд не реорганізує країну в конституційних формах⁴. К. Тобар визначив, що держави, хоч і не прямо, проте можуть втручатися в механізми формування урядів інших держав, і формою такого втручання може бути невизнання⁵. Проте говорючи про відповідність даної доктрини засадам і рівню розвитку сучасного міжнародного права, слід виділити декілька моментів. По-перше, вона створювалась для окремого регіону за специфічних політичних обставин. По-друге, вона не відкидала втручання у внутрішні справи держав і навіть не заперечувала своєї направленості на таке втручання, що жодним чином не кореспондує основним принципам міжнародного права, які стали імперативними нормами. Більш того, слід звернути увагу, що прихильники аргументування невизнання українського уряду відповідно до даної доктрини забувають про одну з її складових: обмеження періоду невизнання до реорганізації країни в конституційних формах, яка на сьогодні уже відбулась. Показовим є й те, що доктрина Тобара не набула значного поширення.

Інша точка зору сформована в доктрині Естрада, що передбачає автоматичне визнання урядів за будь-яких обставин. У комюніке мексиканського міністра закордонних справ про визнання держав від 27 вересня 1930 р. було сформовано позицію мексиканського уряду про те, що визнання уряду означає втручання у внутрішні справи інших держав. Зокрема, комюніке засуджувало «образливу практику, яка, крім того, що зазіхає на суверенітет інших націй, веде до того, що внутрішні справи останніх можуть бути предметом оцінки з боку інших урядів, що беруть на себе тим самим роль критика, який виносить позитивну або негативну оцінку з питання про законність режиму»⁶. Це давало підстави Мексиці, щоб уникнути зазіхань на суверенітет інших націй, не висловлюватись з питань визнання. Дана доктрина набула значного поширення⁷.

Сучасна практика визнання урядів часто спирається на доктрину ефективного контролю, яка полягає у тому, що ефективний контроль нового уряду над територією держави є основною вимогою при вирішенні питання його визнання⁸. Наприклад, у заяві заступника міністра закордонних справ Великобританії 1970 р. зазначалось, що визнання уряду залежить від його ефективності, яка полягає у повазі до нього більшості населення та контролі над значною частиною території відповідної держави⁹. Заява Держдепартаменту США 1990 р. мала таке формулювання: «Встановлення офіційних відносин з урядом будь-якої держави має місце, якщо воно здійснює ефективний контроль на своїй території та здатне брати на себе і виконувати міжнародні зобов'язання»¹⁰. Слід зазначити, що такий прагматичний підхід значно спрощує прийняття рішень для держав. Повертаючись до ситуації з новим українським урядом, логічним видається його визнання, враховуючи його підтримку населенням України, здійснення ефективного контролю та, насамперед, втілення процедури його призначення Верховною Радою України. Більш того, скептикам можливості застосування даної доктрини слід мати на увазі той факт, що в її класичному формулюванні йдеться саме про підтримку «більшості» населення і контроль над «значною» територією. Тому поодинокі спроби дестабілізації конституційного ладу не можуть вважатися аргументами на користь невизнання уряду.

Важливий і інший бік ситуації. Якщо не визнавати новий український уряд, мова йде про збереження визнання за попереднім, якого *de facto* не існує. Враховуючи й те, що на момент невизнання РФ легітимності нового уряду в Україні мова не йшла про наявність двох конкуруючих урядів, що контролювали різні частини території держави та здійснювали ефективне управління. Більш того, В. Янукович взагалі залишив країну. Таким чином, невизнання створює своєрідний правовий вакуум, небезпечний з огляду наявності в акту визнання як міжнародно-правових, так і національно-правових наслідків, серед яких є й визнання актів уряду національними судами. Слід зазначити, що, враховуючи тісні економічні зв'язки України та РФ, безвідповідальне використання невизнання як інструменту правового тиску може мати негативні наслідки для суб'єктів національного права, які стосуються безпосереднього окресленої ситуації.

На жаль, практичній реалізації інституту визнання РФ не притаманна послідовність.

Яскравим прикладом з недалекого минулого може слугувати невизнання Російською Федерацією Косова, що йде у супереч з позицією більшості держав та Консультативним висновком Міжнародного Суду ООН 2010 року¹. Можна було б говорити про послідовний захист РФ принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів. Але протилежне доводить визнання Абхазії та Південної Осетії. На протиположному Парламентська асамблея НАТО 16 листопада 2010 р. у Варшаві ухвалила резолюцію, яка підтримує суверенітет і територіальну цілісність Грузії, а Європарламент 20 січня 2011 року затвердив стратегію щодо країн Чорноморського басейну, в якому Абхазія і Південна Осетія визнані окупованими територіями, на яких систематично порушуються права людини. Зокрема, у пункті 32 документа, ухваленого Європарламентом, наголошується, що «порушення прав людини є повсякденним явищем в окупованій Абхазії і Південній Осетії», і міститься заклик «активно реагувати» на подібні порушення². У цьому контексті слід зазначити, що саме гаслами захисту прав певної групи населення РФ маскує акти агресії. Також важливо згадати той факт, що на момент визнання Осетії та Абхазії Російською Федерацією там не було сформовано ефективної системи управління й контролю, безпека населення не була встановлена, процедури прийняття рішень новою владою не відповідали законним процедурам.

Більшість держав світу (зокрема і Російська Федерація) визнали Південний Судан та його уряд, ігноруючи пануючу там нестабільність та неврегульованість питання щодо кордонів, зокрема щодо територій в районі міста Абіей³. Аналітики пояснювали відсутність невизнання неможливістю його використати як політичний інструмент для регіонального впливу.

Російська Федерація також визнала Національну Раду Лівії, хоча й існувало багато питань щодо конституційності її приходу до влади і, більш того, рівня контролю над територією.

Щодо визнання або невизнання нового українського уряду слід зазначити, що хоча відповідно до звичаєвих норм міжнародного права акт визнання залежить виключно від волі держави, така практика не свідчить на користь позитивного іміджу відповідної держави на міжнародній арені. Так, Г. Лаутерпахт підкреслював, що держави не можуть використовувати акт визнання для задоволення їхніх політичних чи суспільних інтересів, і оскільки в міжнародному праві не існує жодної вищої влади, природним є те, що надання визнання відповідно до критеріїв права та справедливості – це обов'язок держав⁴. Показовим є те, що найактивнішим противником дискреційного характеру визнання була саме радянська доктрина. Наприклад, виступав за обов'язковість визнання і Д. І. Фельдман, який вважав, що такий обов'язок сприятиме розвитку міжнародного співробітництва, а за необгрунтоване невизнання має настати міжнародно-правова відповідальність⁵.

Таким чином, жодна з існуючих міжнародно-правових доктрин щодо визнання урядів не може бути використана як виправдання невизнання нового українського уряду. Більш того, кожен аргумент, який може використовувати РФ для обгрунтування власної позиції, знаходить заперечення в тому чи іншому факті з практики реалізації інституту визнання самою ж Росією. Якщо ж ми говоримо про бажання використати невизнання як політичний механізм тиску – це вже зовсім інша площина для дискусії, і посилення на міжнародне право є неможливим.

Важливо звернути увагу і на підтверджене звичаєвими нормами право на вмотивовану відмову у визнанні. Очевидно, що питання вмотивованості в даній ситуації є, як мінімум, спірним.

Ще більшого занепокоєння заслуговують заяви Президента РФ В. Путіна щодо того, що в Україні відбулася революція, внаслідок якої утворилась нова держава. Очевидним є змішування понять визнання урядів та держав.

Водночас, навіть така позиція є непослідовною. Так, Президент РФ доручив уряду продовжувати економічну співпрацю з Києвом. У даному контексті слід згадати положення ст. 116 Конституції України, відповідно до якої Кабінет Міністрів України забезпечує здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного розвитку України, організовує й забезпечує зовнішньоекономічну діяльність України, митної справи тощо. Тому наявність механізмів підтримання економічних зв'язків разом з невизнанням уряду викликає сумніви.

Можна зробити висновок, що акт невизнання з боку РФ є повністю політично вмотивованим і має на меті дві основні позиції: виправдання втручання у внутрішні справи незалежної держави та ухилення від процедури переговорів і консультацій. Обидві цілі жодним чином не кореспондують сучасному міжнародному праву.

На завершення слід підкреслити ще один очевидний факт. Невизнання уряду, незалежно від того, чи відповідає воно засадам міжнародного права, жодним чином не впливає на правосуб'єктність держави. Тому повага до її незалежності, суверенітету, територіальної цілісності захищаються міжнародним правом, і жодне невизнання уряду не може бути використане для уникнення міжнародно-правової відповідальності за відповідні порушення.

¹ Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України: Постанова Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/757-18/print1389885939302863>

² Montevideo Convention on the Rights and Duties of States [Electronic resource]. – Access mode: http://en.wikisource.org/wiki/Montevideo_Convention

- ³ Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions : Resolution 1988 (2014) [Electronic resource]. – Access mode: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20873&lang=en>
- ⁴ Мицик В. В. Визнання в міжнародному праві [текст] // Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії. Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К., 2002. – С. 353.
- ⁵ Grant Thomas D. The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution [Electronic resource] // Greenwood Publishing Group, 1999. – 257 p. – Access mode: http://books.google.com.ua/books?id=GAQ8vIJE8_QC&pg=PA100&lpg=PA100&dq=tobar+doctrine&source=bl&ots=wQkzulJqO&sig=csTpr3-I8dvYH8VHLHgLTcrU7bxw&hl=uk&sa=X&ei=TEjoUOedNY7Ksgb4hIG4BQ&ved=0CFsQ6AEwBg#v=onepage&q=tobar%20doctrine&f=false – P. 100.
- ⁶ Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. [текст] / В. Е. Теліпко, А. С. Овчаренко / За ред. Теліпко В. Е. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 608 с. – С. 115.
- ⁷ Дмитрієв А. І., Мураїнов В. І. Міжнародне публічне право: Навч. посібник [текст] / Відп. редактори Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губернський. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 640 с. – С. 128.
- ⁸ Мицик В. В. Вказана праця. – С. 354.
- ⁹ Shaw Malcolm N. International law: Sixth edition [text] / Malcolm N. Shaw. – Cambridge: Cambridge University press, 2008. – 1542 p. – P. 455.
- ¹⁰ Лукашук І. І. Международное право. Общая часть: Учебник [текст] / И. И. Лукашук. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 371 с. – С. 319.
- ¹¹ Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo: advisory opinion [Electronic resource] / International Court of Justice. – Advisory opinion of 22 July 2010. – Access mode: <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>
- ¹² Європарламент визнав Абхазію і Південну Осетію окупованими територіями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/uevroparlament-viznav-abhaziyu-i-pivdennu-osityu-okupovanimi-teritoriyami.html>
- ¹³ Вершинин Л. Южный Судан: исключение из правил [Електронний ресурс] / Лев Вершинин // Информационное агентство REX. – Режим доступу: <http://www.iarex.ru/news/17307.html>
- ¹⁴ Lauterpacht H. Recognition of States in International Law [Electronic resource] / H. Lauterpacht // The Yale Law Journal. – Vol. 53, No. 3. – pp. 385–458. – Access mode: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/792830?uid=3739232&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21101620567277> – P. 385.
- ¹⁵ Фельдман Д. И. Признание государств в современном международном праве [текст] / Д. И. Фельдман. – Казань: Издательство Казанского университета, 1965. – 260 с. – С. 46.

Резюме

Хмельова І. Є. Визнання українського уряду: міжнародно-правовий аналіз.

Стаття присвячена міжнародно-правовому аналізу визнання нового українського уряду. Інститут визнання посідає важливе місце в міжнародному праві, а дослідження визнання урядів має не лише теоретичне, а й практичне значення. У статті проаналізовано співвідношення різноманітних доктринальних підходів, існуючої практики із ситуацією з українським урядом. Наводяться приклади непослідовності Російської Федерації у питаннях надання визнання. На основі аналізу було зроблено висновок про відповідність визнання нового українського уряду засадам міжнародного права.

Ключові слова: міжнародне право, визнання в міжнародному праві, визнання урядів, уряд України, Україна.

Резюме

Хмельова І. Є. Признание украинского правительства: международно-правовой анализ.

Статья посвящена международно-правовому анализу признания нового украинского правительства. Институт признания занимает важное место в международном праве, а исследование признания правительств имеет не только теоретическое, но и практическое значение. В статье проанализировано соотношение различных доктринальных подходов, существующей практики с ситуацией вокруг украинского правительства. Приводятся примеры непоследовательности Российской Федерации по вопросам предоставления признания. На основе анализа был сделан вывод о соответствии признания нового украинского правительства нормам и принципам международного права.

Ключевые слова: международное право, признание в международном праве, признание правительств, правительство Украины, Украина.

Summary

Khmeleva I. Recognition of Ukrainian government: international law analysis.

The article provides the international law analysis of the recognition of the new Ukrainian government. Institute of recognition has an important role in international law; and the recognition of governments is worth researching given not only theoretical, but also practical reasons. The article analyzes the correlation of different doctrinal approaches and the established practice with the recognition of the Ukrainian government. The article provides examples of inconsistency of the Russian Federation in the matter of recognition. Accordingly, the conclusion was made that the recognition of the new Ukrainian government corresponds to the norms and principles of international law.

Key words: international law, recognition in international law, recognition of governments, Ukrainian government, Ukraine.

Отримано 20.05.2014